Henry Habibe over de Papiamentse beweging

Papiamentstalige proza vanaf jaren twintig

IN APRIL JL. verzorgde dr. Henry Habibe een college- cyclus aan de UNA onder de titel «Het oudere Papiamentstalige proza; een verkenning». Hij presenteerde een samenvatting daarvan in het weekeinde van 22 en 23 mei in de Biblioteca Nacional van Aruba. Een gesprek op Aruba naar aanleiding van deze colleges. Ik wijs de lezer op het uitstekende artikel van Aart Broek: «Educando un pueblo; literaire tegenstellingen op Curaçao in de jaren '20 en '30» in het Nederlandse tijdschrift *Bzzlletin*, no. 143, Den Haag, februari 1987, p.49-58, dat een heldere analyse geeft van deze periode als aanvulling op Habibes lezingen- cyclus. De lezer mag dit artikel zeker niet ongelezen laten, terwijl ik ook aanraad Broeks artikelen- serie «Vergeten bladzijden uit de Antilliaanse literatuur» in Ñapa verschenen, te herlezen. Omdat het genoemde tijdschrift nog niet op Curaçao te krijgen was, zag Henry Habibe het artikel van Broek eerst toen hij op Aruba was.

Waarom gaf u de lezingencyclus aan de UNA en op Aruba?

"Sinds 1983 werk ik op het Instituto Lingwistiko Antiano op Curaçao, waardoor ik sedert die tijd nauwer in aanraking kwam met onze Papiamentstalige romans, waarover ik natuurlijk al veel eerder gelezen had vanaf de jaren zestig. Het viel me toen al op dat Colá Debrot in zijn essays over onze literatuur in de **Antilliaanse Cahiers** van 1955 alléén **Giambo biew a bolbe na wea** van W.E. Kroon noemde en niet zijn overige romans. Hij noemde wel diverse namen van auteurs, die vaak slechts enkele gedichten publiceerden, maar een auteur als Manuel Fraai vermeldde hij weer niet. Deze omissies intrigeerden me omdat ik vond dat Debrot er zich een beetje makkelijk afmaakte, tot en met zijn uitvoerige bijdrage in **Cultureel Mozaïek van de Nederlandse Antillen** van 1978: «Verworvenheden en leemten van de Antilliaanse literatuur». In 1964 noemde Colá Debrot de auteur Guillermo Rosario niet eens in zijn **Literature of the Netherlands Antilles**, terwijl die toen toch ook al heel wat geschreven had".

Met mijn opmerking dat Debrot wèl de eerste geweest is die de Papiamentse literatuur als gelijkwaardig naast de Spaanse en de Nederlandstalige plaatste, is Habibe het eens, maar hij vindt toch dat Colá Debrot in gebreke bleef om de Papiamentstalige literatuur behoorlijk te behandelen, zoals deze literatuur verdiende.

"In 1964 hield Luis Daal een belangrijke lezing voor de Antilliaanse studenten- vereniging «Canoa» in Nijmegen, waar hij veel namen van auteurs noemde en titels van romans, waarvan toen niemand wist dat ze bestonden. Bij die groep noemde Daal bijvoorbeeld ook de naam Ernesto Petronia. Vanaf die tijd heeft dit onderwerp me niet meer losgelaten. Ik begon te lezen, ik vroeg me af of deze werken nog te krijgen waren. Maar het bleef bij incidentele pogingen; sinds 1984 ben ik me echt in het onderwerp gaan verdiepen. Debrot sprak in 1955 van de "Papiamentse beweging" — ik wilde onderzoeken in hoeverre daarvan inderdaad sprake is. Ik ben in **La Union** gedoken, het Papiamentstalige RK weekblad, dat sinds 1922 verschenen is. Daarin zijn een twaalftal romans in feuilletonvorm verschenen in de jaren tussen 1924 en 1933. Ik wilde weten hoe ik een completer programma kon maken. Toen de UNA in samenwerking met CCC en ILA de lezingencyclus «De Antilliaanse literatuur in wijder perspectief» startte met de college- reeksen van J.J. Oversteegen en Ineke Phaf was dat voor mij de directe aanleiding om voor de dag te komen met een serie besprekingen van Papiamentstalige romans, om daarmee Debrots overzicht te completeren".

Hoe bent u te werk gegaan?

"Ik heb me beperkt tot een keuze van een aantal romans (novela's) waarvan ik een historisch overzicht hebt gegeven, waarbij ik me vooral weer heb gericht op een thematische analyse. Het eerste werk van W.E. Kroon (1886-1949): **Giambo bieuw a bolbe na wea** van 1924, en enkele andere werken van hem. In totaal zijn er ±zeven romans van hem! Voor de jaren twintig had pater Stephanus van de Pavert zijn **Trenza litteraria** 1916) al wel geschreven, maar dat was geen roman; J.S. Corsen schreef alleen poëzie. In 1925 verscheen M. Fraai's (1897-1967) **Un sacrificio** in feuilleton- vorm in **La Union**; daarna kwamen er nog diverse andere romans van hem. Het lezen van deze romans in het weekblad was een moeilijke zaak wegens de bijzonder slechte staat waarin **La Union** verkeert. Vele stukken van het exemplaar in het Centraal Historisch Archief waren gewoon niet meer te ontcijferen. Wij verwaarlozen onze eigen cultuur; een heruitgave van deze werken zou wel op zijn plaats zijn! Naast Fraai las ik ook M. Suriel's (1890-1963) **Muher culpable**, dat in 1932/1933 in **La Union** verscheen en in 1935 werd uitgegeven in boekvorm. In de Openbare Bibliotheek zijn twee novela's van Fraai aanwezig. Daarvan heb ik **Un huerfano** (een wees) gelezen

voor mijn bespreking, maar ik heb ander werk als **Un yiu di pueblo** gebruikt ter vergelijking, omdat daarin vooral een sociaal aspect naar voren komt. Ook **Malaguëro** van 1959 had ik in de jaren zestig al eens gelezen. In 1970 las ik Guillermo Rosario **E rais ku no ke muri** (1969), dat door Pedro Velasquez en door mij in ons tijdschrift **Watapana** besproken werd. Al eerder las ik van Rosario de roman **Dos bida** (1954). Wegens het historische element nam ik enkele verhalen in mijn studie op: **Carmen Molina,** het debuut van Pierre Lauffer van 1942 dat hij onder het pseudoniem José Antonio Martes uitgaf; **Marianita** (1943) van Amador Nita, en Guillermo Rosario's debuut **Su rival?** van 1944. Ik heb ze met het overige werk vergeleken, omdat ook hierin het thema man/vrouw behandeld wordt. Vrouwen spelen een heel belangrijke rol in al deze werken. Ik heb mijn onderzoek afgesloten met de roman van Edward de Jongh **Morto di Enid La Cruz** (1969), dat ik een zeer geslaagd werk vind".

Kunt u op grond van dit materiaal spreken van een Papiamentse beweging?

"Dat was de centrale vraag van mijn cyclus. Ik heb geprobeerd aan te tonen dat die er inderdaad is. Debrots aanduiding van 1955 was gerechtvaardigd; hij had gelijk, maar werkte ze te summier uit. Wel moet ik zeggen, dat deze beweging niet continu is; er waren ook perioden zonder productie".

Heeft u een ontwikkeling geconstateerd?

Er was een grote productie in de jaren van 1924 tot 1933, dus direct na de oprichting van **La Union** in 1922. Ik heb niet kunnen nagaan in hoeverre deze beweging voortduurde. Dadelijk na de oprichting van het Nederlandstalige tijdschrift **De Stoep** door Luc Tournier (dokter Chris Engels) in 1940, zien we een aantal korte verhalen verschijnen. Ik vermoed dat **De Stoep** als catalysator heeft gewerkt. Onze eigen auteurs zijn toen in hun eigen taal gaan schrijven, want **De Stoep** was bedoeld voor de Nederlandstalige auteurs".

Wat is de verklaring voor de beweging in de jaren twintig en dertig?

"Hier wil ik de verklaring zoeken in de stellingname van de Katholieke Volksbond tegenover de opkomst van het materialisme en kapitalisme, dat binnengehaald werd met de vestiging van de Shell. Ik baseer me hierbij op de in de bestudeerde romans behandelde thema's. **La Union** was bestemd voor de lokale bevolking, ook via de weg van de literatuur. De visie in de door mij bestudeerde werken is sterk Rooms- katholiek: God grijpt in bij moeilijkheden. Fraai is bijvoorbeeld vol lof over mgr. Niewindt en mgr. Verriet; hij prijst de Katholieke Volksbond in zijn romans".

Wat zijn uw verdere interpretaties?

"Vóór ik dit Papiamentstalige werk las, heb ik me vooral beziggehouden met het socio- raciale engagement in de poëzie van Cuba en Puerto Rico, waaruit mijn dissertatie voortkwam. In de werken van onze auteurs vind ik dat engagement bij Kroon en Suriel nauwelijks. Willem Kroon houdt zich vooral bezig met huwelijks- kwesties. Hij probeert namelijk te waarschuwen tegen mannelijke huwelijks- partners, die een huwelijk aangaan om er economisch beter van te worden. Dat blijkt uit diverse werken. Miguel Suriel geeft een waarschuwing tegen negatieve beïnvloeding van zogenaamde "vriendinnen". Getrouwde vrouwen laten zich overhalen om plezier te gaan zoeken buitenshuis, wanneer de echtgenoot weg is. Dat is dus erg moraliserend, maar dan wel vanuit een dubbele moraal: de mannen mogen op stap; vrouwen blijven thuis! Manuel Fraai vormt een uitzondering. Hij komt wel op voor een sociale groepering, die economisch uitgebuit wordt, bijvoorbeeld havenarbeider. In **Un huerfano** heeft hij het letterlijk over uitbuiting, en wel doelend op de grote maatschappijen op Curaçao".

En de jongere auteurs?

"Guillermo Rosario is later enigszins te werk gegaan volgens het model van Manuel Fraai. Hij heeft ongeveer dezelfde tendens gevolgd. Nieuw bij Rosario zijn de raciale aspecten, bijvoorbeeld in **E angel pretu** (1974) en **E rais ku no ke muri. E angel pretu** was al in 1959 verschenen onder de titel (**Pa motibu di mi color**. Edward de Jongh staat in **Morto di Enid La Cruz** in zoverre apart als schrijver, dat hij niet zozeer een sociale dimensie van het leven beschrijft, maar de individuele gemoedsstemming van de mens — de wanhoop van de hoofdfiguur Mirto. De Jongh slaagt er ook in het verhaal- gebeuren te centraliseren vanuit het karakter van de hoofdfiguur, die een echt levend mens en geen marionet is. Bovendien schrijft De Jongh een zuivere stijl".

Is uw interpretatie nieuw?

"Colá Debrot deelde Kroon en Suriel in bij het "romantisme" in zijn laatste overzichts- artikel van 1977. Dat is volgens mij n[iet] correct, want zij beantwoord[en] niet aan de karakteristieken, [d]ie algemeen als kenmerkend vo[or] die stroming beschouwd word[en]. Ik vind "realisme" een betere k[a]rakteristiek. Kroon en Suri[el] moraliseren sterk; ze waarsch[u]wen de lezer, dat het huwelij[k] heilig is en dat het geloof in G[od] bescherming biedt. De socia[le] bewogenheid van Fraai is oo[k] niet romantisch te noemen".

Elke studie geeft (gelukkig) antwoorden, maar roept ook nieuwe vragen op. Welke?

"Ik heb nu een begin gemaa[kt] met de studie van het Papi[a]mentstalige proza volgens e[en] andere benadering dan de filos[o]fisch- historische van Colá De[-]brot. Ik moet rekening houde[n] met het feit, dat we op Curaç[ao] concreet een heel andere liter[ai]re traditie hebben dan elders he[t] geval is. Dat heeft vooral te m[a]ken met de taal: ons Papiame[n]tu, dat steeds gediscrimineer[d] werd door de kolonisator. In 18[..] schreef Jesurun, dat Papiame[n]tu goed was voor dagelijks ge[-]bruik, maar geen taal om er lite[-]ratuur in te schrijven. In 194[.] vond Luc Tournier in **De Sto[ep]** het nog "het bedrijf van de o[n]nut" dat Pierre Lauffer zijn **Pa[-]tria**, dat in dat jaar verscheen, i[n] het Papiamentu schreef. Het g[e]volg van dit soort houding w[as] dat de eigen taal en cultuur nie[t] tot hun recht kwamen. Er zij[n] werken geproduceerd van e[en] zeker niveau, maar stilistisc[h] verantwoord werk maken va[lt] niet mee als je geen onderwij[s] krijgt in je eigen taal. De gepu[-]bliceerde romans kunnen daa[r]om onmogelijk voldoen aan in[-]ternationale literaire eisen, aa[n] criteria die in Europa voorge[-]schreven worden. We moeten n[u] zonder vooroordeel met een ei[-]gen nieuwe literatuur- studie be[-]ginnen; we kunnen Colá Debro[t] niet steeds blijven napraten".

WIM RUTGERS